

УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СІЛЬСЬКИХ РАЙОНІВ У КОНТЕКСТІ ОНОВЛЕНОГО ЗМІСТУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Проблема доступності, якості та ефективності освіти для жителів сільської місцевості є надзвичайно актуальною. Процеси реформування аграрного сектора економіки призвели до інтенсивного формування соціальних груп з різним соціально-економічним статусом, які відрізняються освітніми потребами. Саме тому суперечність між необхідністю забезпечити широкий спектр різноманітної якості освітніх послуг та неможливістю це зробити на рівні кожного сільського дошкільного навчального закладу є основною суперечністю системи дошкільної освіти в сільській місцевості України.

У працях багатьох зарубіжних і вітчизняних мислителів простежується важлива необхідність поважного ставлення до маленької людини – дитини, необхідність захисту її прав на свободу і розвиток. Свобода потрібна дитині для повноцінного інтелектуального, морального і фізичного розвитку.

Людством у ХХ ст. розроблено і прийнято вперше такий документ міжнародного значення, який проголосив пріоритет інтересів дітей, їх свободи – це Конвенція про права дитини (1989). Конвенція (з лат. договір) вступає в силу і є обов'язковою для тих держав, які її підписали і ратифікували. Наша країна підписала Конвенцію про права дитини 21.02.1990, ратифікувала Постановою ВР № 789-ХІІ (789-12) від 27.02.1991, а чинності набула 27.09.1991. Конвенція про права дитини вперше поставила державу перед необхідністю враховувати права дитини при створенні і прийнятті нормативних документів, що стосуються навчання і виховання, життя в сім'ї, відносин у суспільстві. Тож, починаючи з 1991 року усі наступні акти Української держави узгоджені зі статтями даного міжнародного документа.

Основні ідеї Конвенції про права дитини знаходять своє відображення у всіх законодавчих актах направлених на виживання, захист, навчання і розвиток дітей. Виключне місце в них відведено праву дитини на освіту. Перш за все воно закріплено у Законі “Про світу” (1991) та Конституції України (1996). З перетворенням України на самостійну державу освіта стала власною справою українського народу. Розбудова ж системи освіти, її докорінне реформування стало основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національного відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні.

Мета статті – розглянути питання доступності, якості та ефективності освіти для найменших жителів сільської місцевості у контексті оновленого змісту дошкільної освіти в Україні; вивчити основні фактори, що впливають на розвиток дошкільної освіти сільських дошкільників.

Існуюча в Україні система освіти перебуває в стані, що не задовольняє вимог, які постають перед нею в умовах розбудови української державності, культурного та духовного відродження українського народу. Це виявляється передусім у невідповідності освіти запитам особистості, суспільним потребам та світовим досягненням людства; у знеціненні соціального престижу освіченості та інтелектуальної діяльності; у спотворенні цілей та функцій освіти; бюрократизації ланок освітньої системи [1].

Особлива увага, у зв’язку з положеннями закріпленими у Конвенції, прикута до державної політики в області освіти: адже, повинні чітко дотримуватися права дитини на вибір навчального закладу, на додаткові послуги у навчанні, а також права батьків на вибір вчителя у початковій школі і вихователя в дошкільному закладі.

“XXI століття висуває нові вимоги до цілей, завдань, структури та змісту дошкільної освіти України. Це пояснюється глобалізаційними процесами, зміною світоглядної позиції та ціннісних орієнтацій, прагненням нашої країни інтегруватися до європейського простору. У цих умовах

дошкільні навчальні заклади повинні набути нового статусу, розширити свої функції, стати обов'язковими для відвідування дітьми” [2].

Демократичні зміни в українському суспільстві привели до суттєвих змін у системі дошкільної освіти, що торкнулися як організаційного, так і змістового боку цього щабля освіти. Проте позитивність змін висвітлила також і багато як застарілих, так і невирішених дотепер проблем.

Найболючішою проблемою розвитку освітянської галузі практично протягом усього ХХ століття був постійний дефіцит коштів у галузі та неритмічність бюджетного фінансування, зокрема, виплати заробітної платні, повільна ротація кадрів. Відтак в умовах фінансово-економічної кризи реформа освітянської галузі здійснювалася повільно і суперечливо. Дошкільна освіта як початковий етап соціалізації особистості, з якого розпочинається інституалізований і цілеспрямований суспільний навально-виховний вплив на дитину, також зазнала як позитивних, так і негативних впливів. Розглядаючи дошкільну освіту як “першу ланку” в системі загального освітянського процесу, слід зазначити, що закладені нею основи часто залишаються незмінними і навіть визначальними протягом усього життя особистості. Функціонування мережі постійних дошкільних закладів викликає серйозні претензії з боку батьків. Обмежені в коштах і засобах навчання вихователі часто формально ставляться до справи. Фінансові негаразди позначаються на умовах, у яких здійснюється виховний процес. Недоліки системи дошкільного виховання негативно впливають на фізичний і морально-естетичний розвиток дітей, ослаблюють соціальний захист малозабезпечених і неповних сімей [5, с. 91].

Фінансування діяльності закладів дошкільної освіти здійснюється переважно з місцевих бюджетів, коштів промислових і сільськогосподарських підприємств із залученням часткової доплати батьків. Нині функціонування закладів дошкільної освіти потребує ефективних управлінських рішень, спрямованих на призупинення скорочення їх мережі, оновлення матеріально-технічної бази, проведення рішучої кадрової

реформи, впровадження нових технологій виховання. Таким чином, дошкільна освіта та виховання в Україні серйозної трансформації не зазнали, функціонуючи практично в тих же параметрах, що й раніше. Розгортаючи реформи в контексті стратегії сталого людського розвитку, слід найближчим часом збалансувати мережу та функціонування різних типів цих закладів [5, с. 92].

В основних положеннях Національної доктрини розвитку освіти в Україні (2002), яка є визнаним у суспільстві і затвердженим Президентом України нормативним документом, визначені перспективи розвитку всіх ланок системи освіти. Першочергового розв'язання потребують проблеми істотного зміцнення навчально-матеріальної бази, здійснення комп'ютеризації навчальних закладів, впровадження інформаційних технологій, забезпечення ефективної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, запровадження нових економічних та управлінських механізмів розвитку освіти. Державної підтримки потребує дошкільна освіта у сільській місцевості, тому серед пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти є розвиток дошкільної освіти у сільській місцевості України [3].

У березні 2012 року у Верховній Раді України відбулися парламентські слухання на тему: “Освіта в сільській місцевості: кризові тенденції та шляхи їх подолання”. Учасники слухань, розглянувши питання щодо сучасного стану та перспектив розвитку освіти в сільській місцевості України, відзначили таке: вимоги Конституції України, законів України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві”; указів Президента України від 02.06.1998 р. № 580 “Про заходи щодо поліпшення функціонування та розвитку загальної середньої освіти”, від 04.07.2005 р. № 1013/2005 “Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні”, від 30.09.2010 р. № 926/2010 “Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в

Україні”; постанов Кабінету Міністрів України від 20.07.1999 р. № 1305 “Про розвиток сільської загальноосвітньої школи”, від 19.09.2007 р. № 1158 “Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року” сприяли тому, що освіта в сільській місцевості набула ознак національної самосвідомості, цілісності, відповідності новим суспільним відносинам. Уточнено методологію розвитку освіти щодо цілей, цінностей демократичного суспільства, особистісного розвитку, інтеграції до європейського освітнього простору. Задекларовано засади рівного доступу громадян до якісної освіти, запроваджено механізм державних стандартів, оновлено зміст передшкільної і шкільної освіти, урізноманітнено мережу навчальних закладів, на законодавчому рівні запроваджено обов’язкову передшкільну освіту дітей 5-6-річного віку тощо. Однак ці зміни лише набувають системного і завершеного характеру, а тому поки не справляють належного впливу на стан освіти.

До нерозв’язаних проблем в освіті, зокрема в сільській місцевості, належать такі: структура мережі не повною мірою враховує освітні, виховні, оздоровчі та культурні потреби селян, що є причиною створення нерівноцінних умов для навчання і розвитку сільських та міських дітей; загальне зменшення кількості дітей впливає на мережу навчальних закладів, збільшення кількості загальноосвітніх навчальних закладів з малою чисельністю учнів і як наслідок – зниження рівня якості освіти тощо; низький соціальний статус педагогічної діяльності; відсутність механізму вчасного і повного забезпечення навчальних закладів навчальними програмами, посібниками, обладнанням; брак сучасного інформаційного супроводу; дефіцит дошкільних навчальних закладів та ін. [6].

Український парламент завжди приділяв серйозну увагу проблематиці державної політики у галузі вітчизняної освіти. На цьому наголосив Голова Верховної Ради України Володимир Рибак, відкриваючи восени 2013 р. парламентські слухання на тему: “Доступність та якість загальної середньої освіти: стан і шляхи поліпшення”.

Голова Верховної Ради нагадав, що вперше парламентські слухання з проблем освіти відбулися ще в лютому 1995 року, і за їх підсумками були підготовлені і ухвалені нова редакція Закону України “Про освіту”, закони “Про професійно-технічну освіту”, “Про загальну середню освіту”, інші закони прямої дії, що визначають державну політику всіх ланок освіти. Пізніше, сказав він, Верховна Рада України обговорювала проблеми освітньої галузі на парламентських слуханнях про стан та перспективи розвитку вищої освіти в Україні (2003 рік), про виконання законодавства щодо розвитку загальної середньої освіти (2004 рік), про запровадження 12-річної загальної середньої освіти (2010 рік), про стан та перспективи розвитку загальної середньої освіти в сільській місцевості (2012 рік).

В. Рибак наголосив, що парламент тричі обговорював питання розвитку освіти під час проведення Днів Уряду України, а саме: про стан та перспективи розвитку професійно-технічної освіти (2003 рік), про дотримання вимог Конституції України та законів України щодо здобуття якісної освіти в сільській місцевості (2006 рік), про перспективи розвитку системи загальної середньої освіти (2007 рік). “За результатами проведення парламентських слухань та Днів Уряду Верховна Рада України приймала відповідні рішення, які сприяли становленню та розвитку вітчизняної освіти”, - сказав він.

За словами Голови Верховної Ради тематика парламентських слухань надає можливість перевірити та оцінити стратегічні напрями модернізації системи загальної середньої освіти, зокрема забезпечення права громадян на доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти.

В. Рибак констатував, що сьогодні ще не забезпечено повною мірою найнеобхідніші умови для якісної освіти, а саме: повільно оновлюється навчально-матеріальна база; мляво вирішується комплекс проблем щодо реального запровадження інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами; далекими від розв’язання є проблеми добору, підготовки та створення умов для ефективної роботи педагогів, які працюють

в системі загальної освіти. Він наголосив на важливості якнайшвидше завершити виконання Державної цільової програми “Шкільний автобус” та створити належну інфраструктуру їх обслуговування [7].

Серед останніх документів, що стосуються державної підтримки українського дошкілля, і у сільській місцевості зокрема, є Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, де зазначено, що для здійснення стабільного розвитку і нового якісного прориву в національній системі освіти необхідно забезпечити у дошкільній освіті:

відновлення роботи закритих у попередні роки дошкільних навчальних закладів, розширення їх мережі до повного задоволення потреб населення;

стовідсоткове охоплення обов'язковою дошкільною освітою дітей старшого дошкільного віку через урізноманітнення форм її здобуття;

створення оптимальних організаційно-педагогічних, санітарно-гігієнічних, навчально-методичних і матеріально-технічних умов для функціонування дошкільних навчальних закладів;

удосконалення мережі навчально-виховних комплексів типу “дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад”, відкриття груп та дошкільних закладів різних типів і форм власності, формування груп з короткотривалим перебуванням дітей тощо;

оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти та програм розвитку дитини;

в освіті дітей з особливими освітніми потребами – відкриття дошкільних груп компенсуючого типу для дітей з особливими освітніми потребами, які проживають у сільській місцевості [4].

Отже, підвищена увага сьогодні до освіти, і дошкільної зокрема, у сільській місцевості зумовлена головним чином із-за скорочення її доступності. Владні структури намагаються повернути дошкільним закладам приміщення, що були втрачені в дев'яності. Проте, крім цього, в дошкільній

освіті виникають нові організаційно-правові форми, економічні бази, психолого-педагогічні засади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”) (зі змінами) від 03.11.1993 р. № 896 [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.
2. Державна цільова соціальна програма розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=629-2011-%EF>.
3. Національна доктрина розвитку освіти (2002) [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
5. Огнев’юк В. О. Осягнення освіти: Підсумки ХХ століття. – К. : Навч. книга, 2003. – 111 с. – Бібліогр.: с. 107.
6. Рекомендації парламентських слухань на тему: “Освіта в сільській місцевості: кризові тенденції та шляхи їх подолання” схвалено Постановою Верховної Ради України від 07.06.2012 р. № 4949-VI [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4949-17>.
7. Рибак В. Український парламент завжди приділяв серйозну увагу проблематиці державної політики у галузі вітчизняної освіти / Володимир Рибак. - [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/84144.html#top>.